

PROVES I PROVES... LA PASTANAGA DAVANT DEL RUC

Durant els darrers anys estem assistint a un increment constant del nombre d'avaluacions externes adreçades a l'alumnat i els centres educatius: proves de competències bàsiques, proves d'avaluació final d'etapa, proves diagnòstiques, etc.

Que els exàmens i l'avaluació extrínseques han representat sempre l'ànima del sistema educatiu no és cap novetat - en l'imaginari col·lectiu el rol docent consisteix bàsicament en ensenyar i posteriorment avaluar el que ha estat ensenyat -. El que està canviant últimament és que, ara més que mai, la lògica de l'avaluació s'està aplicant també al professorat.

La justificació principal d'això és que davant la poca efectivitat dels models actuals de formació permanent del professorat, el Departament espera generar canvis educatius per llei o per decret.

L'informe PISA representa l'objectiu a assolir, la fita que justifica tota la bateria de proves actuals.

Aparentment no sembla que hi hagi res dolent en el fet d'establir proves que mesurin l'aprenentatge de la comprensió lectora, les matemàtiques o l'expressió escrita de l'alumnat. Són competències tan bàsiques i funcionals a la Societat actual que resulta imprescindible que els nens i les nenes les assolixin al llarg del seu procés educatiu.

Tanmateix, hi ha raons de pes per qüestionar tant els motius com les conseqüències d'aquesta lògica avaluativa.

A-valorar és un acte d'atorgar *valor* a alguna cosa, és un judici, en aquest cas per part del docent, d'allò que té més o menys valor. La infància és un moment molt important per la creació de la identitat i de l'autoestima. Per a un nen/a la mirada que jutja per part de l'adult significatiu no és tan sols una valoració del seu comportament o de la seva actuació concretes, sinó de la seva persona. I és a través de la mirada de l'altre que el nen va edificant el seu autoconcepte.

En una classe de vint-i-cinc nens i nenes, cadascú és diferent en interessos, vivències prèvies, ritmes d'aprenentatge, capacitats, etc. Hi ha nens/es que tenen més agilitat motriu, d'altres que són més hàbils amb el llenguatge, hi ha qui té més recursos socials, també hi ha qui té pares i mares que llegeixen a casa i d'altres que tenen una cultura familiar de carrer molt rica. Per tant, en una prova d'una habilitat concreta, posem per cas el nivell de comprensió lectora, hi haurà molts nivells en un aula. Si comparem obertament els nens i nenes en aquesta actuació, és a dir, si el que el nen/a rep és que és millor o pitjor que els altres (en funció d'allò únic que és valorat per part de l'adult), això fa mal a l'ànima infantil.

Els adults podem afrontar situacions de comparació amb altres adults i, en cas de sortir perdedors, racionalitzar les situacions a través de dir-nos que tan sols es tractava d'una habilitat, que la nostra dignitat i essència com a persones no està mai en joc. Els nens i les nenes no poden fer això, perquè el seu pensament encara no ha fet un procés suficient de descentració. La seva imatge és construïda per la mirada de l'altre.

Els defensors de la lògica avaluativa raonen que s'ha perdut *la cultura de l'esforç* i que, per tant, cal establir fites clares que obliguin i ensenyin els nens/es a esforçar-se. Però per què no s'esforcen els nens i les nenes? – podríem preguntar-nos.

Si observem amb atenció un nen/a petit veurem que no li cal cap motivació externa per esforçar-se o per aprendre. Hi ha un impuls de vida enorme que el porta a tocar, obrir, tancar, observar, construir, experimentar, ... Guiat per aquest impuls i per la necessitat de pertànyer, s'interessa per tot el que fan les persones significatives al seu voltant i hi vol participar.

I els nens i les nenes a les escoles, per què estan desmotivats per l'aprenentatge?

No, no ho estan, el que estan és desmotivats per *aquest* aprenentatge, per un aprenentatge anodí que es basa en un llibre de text dens, que els obliga a estar asseguts durant hores, que no incorpora cap vivència. Hem pres la imatge del que és aprendre per a un adult i l'hem aplicat als nens i nenes. Però un infant no aprèn principalment a través del llenguatge, sinó a través d'implicar-se en una vivència.

L'avaluació externa no fa desenvolupar la suposada *cultura de l'esforç*, si per això s'entén l'auto motivació per l'aprenentatge. En tot cas, pot crear dependència i incapacitat crítica, perquè és l'altre qui estableix i justifica en última instància les meves accions. Però alhora pot generar una angoixa molt profunda en la imatge d'alguns nens.

Si des del Craev pensem que avaluar no té cap mena de sentit, aleshores com podem conèixer el procés d'aprenentatge dels nens i nenes?

A través del cultiu de la percepció i de l'observació.

Observar és molt diferent d'avaluar. Observar significa *estar atent* i alhora *respectar i honrar* una realitat complexa i profunda. Observar no implica emetre un judici, però sí percebre les estratègies i dificultats de l'infant i cercar els contextos i les intervencions per acompanyar processos.

Per observar i percebre cal una mirada disponible, neta, no carregada d'intencions d'ensenyar i d'avaluar.

L'objectiu de l'informe PISA i totes les proves estatals que se'n deriven no és observar les dificultats de l'alumnat per respectar i acompanyar els seus processos, sinó obligar el professorat a ensenyar més llengua, més matemàtiques, més anglès i en definitiva més de tot allò que pot fer augmentar la productivitat de les empreses en un mercat global. El sistema educatiu és una eina clau de la lògica mercantilista, atès que la funció que té assignada és la de preparar *capital humà* per produir més i millor que la competència.

Prova d'això és que en els darrers anys el sistema educatiu no tan sols s'ha privatitzat més sinó que ha incorporat una gran varietat de termes econòmics com *excel·lència, control, eficàcia*. Cada vegada més l'educació ressembla un procés industrial de transformació d'una matèria prima en un producte prefixat, amb els corresponents controls de qualitat durant tot el procés.

On ha quedat l'objectiu il·lustrat de l'educació com un procés de desenvolupament de les capacitats humanes i de construcció d'un esperit crític?

Als fulls, als documents oficials, que estan carregats de paraules ben intencionades, discursos que cap consell nacional d'avaluació pretindrà mai avaluar.

En la nostra tasca d'assessors, a vegades preguntem al professorat què creuen que és fonamental que un nen/a aprengui o desenvolupi a l'educació primària. La seva resposta és clara. Surten cinc o sis coses, no més: habilitats de lectura i escriptura, matemàtiques, potser alguna llengua estrangera, i sobretot habilitats de consciència emocional, habilitats socials, motivació per aprendre..

Si els demanem que prioritzin aquests continguts, els aspectes humans sempre estan en primer terme, com als documents oficials. Quan els preguntem quina quantitat de temps dediquen a aquests últims, la mirada és esquiva...

No hi ha temps per acompanyar el creixement emocional dels nens. No hi ha temps per estar disponibles en les situacions de conflictes. Ni temps ni un context favorable, amb vint-i-cinc nens/es per aula.

Però a més, resulta que tampoc no sembla que hi hagi prou temps per als dos o tres aprenentatges acadèmics bàsics. 30 hores setmanals lectives a l'escola i hi ha nens i nenes que no acaben llegint? Aquí hi ha alguna cosa que falla.

Què és?

Que la camisa està mal cordada des d'un principi i la solució no és anar afegint més botons, sinó anar traient-ne i alhora anar repensant tot el que no té sentit.

El Departament pretén augmentar el nivell de comprensió lectora de l'alumnat i estableix noves proves externes, però alhora demana infinitat de documents, programacions, plans, projectes curriculars. Ofega les escoles amb planificacions que han d'incloure de tot, perquè tot sembla imprescindible.

Durant els últims decennis l'escola ha esdevingut el cap de turc de tots els conflictes i totes les demandes socials. El currículum escolar no ha deixat d'incorporar més i més continguts - educació emocional, interculturalitat, educació viària, sexualitat, hàbits d'higiene i nutrició, educació per la pau, el consum responsable, la coeducació, etc.- no tan sols perquè l'escola és l'única institució social explícitament *educativa* i obligatòria durant al menys 10 anys per a tota la població, sinó perquè resulta molt més econòmic traspassar la responsabilitat dels mals de la Societat a l'escola que dissenyar polítiques socials globals que ataquin les causes d'aquests problemes socials.

Aquesta incorporació massiva de noves demandes no ha significat, però, cap disminució o flexibilitat en la resta de continguts tradicionals o acadèmics de l'escola. Tot al contrari, una revisió exhaustiva dels marcs curriculars de cada nova llei educativa revela un augment substancial també d'aquests tipus de continguts i una demanda creixent de planificacions i programacions.

I què fa el professorat?

Cinc temes de naturals per trimestre, cinc de matemàtiques, cinc de socials, cinc d'anglès, cinc de llengua catalana, cinc de llengua castellana... i l'alumnat, no recorda gran cosa. Per què?

Perquè amb tant de tema i tants nens i nenes a l'aula no hi ha cap vivència. Tot és informació desconneca, teoria. Els nens i les nenes llegeixen textos sobre multitud de temes que no comprenen. Tampoc no hi ha temps per treballar amb profunditat les estratègies lectores, o per manipular materials concrets de matemàtiques per construir mentalment el sistema decimal.

La lectura no és una cosa viva. No hi ha temps per llegir llibres per plaer (que és l'única manera d'esdevenir un lector competent), les biblioteques escolars no disposen de recursos econòmics ni humans per dinamitzar la lectura a la comunitat educativa.

Som presoners de la nostra pròpia trampa.

El que ens cal és descordar la camisa i tornar-la a cordar, partint d'unes premisses bàsiques a partir del que ens diuen les neurociències i la psicologia.

Un nen aprèn bàsicament quan té una vivència, no a través d'un llibre. Per entendre alguna cosa sobre l'aparell circulatori un nen ha de mirar un cor, tocar-lo, olorar-lo, observar les seves cavitats... I a partir d'aquí, potser podrà llegir i entendre algun text. Al revés, no hi haurà gaire comprensió profunda. Oblidarà gairebé tot, no haurà creat xarxes neuronals perquè no hi havia res concret on edificar-les, tot eren conceptes no integrats. I el pensament d'un nen/a és concret, no abstracte.

Allò que considerem que resulta fonamental que un nen/a d'aquesta edat aprengui ha de ser quelcom viu i present a la vida del centre. Que hi hagi clubs de lectura, biblioteques d'aula amb materials diversos, que es facin obres de teatre en què calgui reescriure textos, que s'investiguin temes que interessin... però això requereix que el currículum es generi en l'acció i no prèviament en un document oficial.

Que els nens i les nenes no siguin un número entre 400 més. Que els centres siguin petits, amb ràtios ben reduïdes, no més de 15 nens i nenes per docent. És veritat que caldrien més recursos, - l'educació dels nostres fills val la pena, no? - però també una distribució diferent dels ja disponibles ajudaria. En un centre d'una línia, pot haver-hi actualment entre tutors, especialistes i reforços, 18 docents, per 9 tutories. Si els espais ho permeten, gairebé surt una ràtio d'un docent per 13 nens/es.

Que el professorat disposi de temps per acompanyar el desenvolupament emocional i social dels nens i les nenes. Que no estigui angoixat per infinitud de papers i pressions externes. Que l'objectiu fonamental de l'educació sigui acompanyar el creixement humà i el desenvolupament de les capacitats pròpies. Que l'escola sigui la casa dels infants, plena de vida, d'alegria i d'espontaneïtat.

Que els valors i les competències humanes no siguin continguts de paper ni d'una assignatura, sinó que es construeixin perquè es viuen intensament. Que l'acció sigui la llavor i el silenci la faci germinar.

Que l'avaluació no sigui el judici d'un adult superb que es considera en disposició d'atorgar un valor a l'altre, sinó una mirada que accepta, que entén que cadascú és diferent, que sap que tothom està capacitat per aprendre segons el seu propi ritme allò que és fonamental, que no és gaire, que s'aprendrà a major o menor nivell, però segur que suficient, si és quelcom viu per a grans i petits.

Que els adults mirem la infància com un recordatori de l'alegria de la vida. Que cuidar de les necessitats infantils ens faci més humils i més humans.